

УДК: 332.3:63

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ЯК СКЛADOVA ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЛІ

Кононенко Ж.А., Дігтяр Н.С.

Полтавська державна аграрна академія

Kononenko Z.A.

В статті досліджено процес інтенсифікації й ефективності використання землі сільськогосподарськими підприємствами. Узагальнено теоретичні положення особливостей використання землі як фізичного об'єкта у галузі сільськогосподарського виробництва.

In the article the process of intensifying land use and effectiveness of agricultural enterprises in Ukraine. Summarizes the theoretical positions of the features using the earth as a physical object in the field of agricultural production.

Ключові слова: *земля, ефективність використання земель, інтенсифікація, сільське господарство, раціональне використання земель.*

Постановка завдання. Земля виступає головною умовою існування суспільства і найважливішим джерелом національного багатства, найпершою передумовою і природною основою суспільного виробництва, універсальним фактором будь-якої діяльності людини. Від того наскільки раціонально вона використовується, залежить кількість виробленої сільськогосподарської продукції. Щоб отримувати високі врожаї, що призведе до підвищення економічного ефекту підприємства необхідно проводити заходи щодо покращення використання сільськогосподарських угідь та підвищення їх урожайності.

Важливим напрямком на шляху підвищення ефективності використання сільськогосподарських земель є удосконалення організації використання земель, інтенсифікація додаткових вкладень засобів виробництва, використання інноваційних технічних досягнень.

Інтенсифікація сільського господарства – це об'єктивний і закономірний процес його розвитку, зміст якого визначається віддачею земельних угідь, що досягається на основі додаткових вкладень. Її не можна зводити лише до нагромадження фондів, головне в ній – підвищення виходу продукції з розрахунку на одиницю наявних виробничих ресурсів – земельних угідь, трудових ресурсів, основних фондів і оборотних засобів.

Інтенсивне використання земель в сільськогосподарських підприємствах забезпечується при комплексному підході з урахуванням як економічних, так і природних чинників, об'єднуючи їх з метою досягнення найвищих результатів. Тому забезпеченість ефективного землекористування слід розглядати з позиції близьких і довгострокових цілей.

У кожному господарстві використання землі має бути ефективним. Для цього важливо проводити глибокий статистико-економічний аналіз використання землі, завданням якого є вивчення використання земельних угідь в господарстві з урахуванням інтенсифікації та раціонального землекористування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Раціональному використанню земельних ресурсів і вдосконаленню земельних відносин в аграрному секторі економіки присвячено низку праць багатьох науковців, а саме: В.Г. Андрійчук, В.Я. Амбросов, С.М. Волков, О.І. Гудоров, М.Г. Лобас, П.Т. Саблук, А.М. Третяк, М.М. Федоров та інші. Проте, на сьогоднішній день проблема використання земельних ресурсів є актуальною і відкритою.

Мета статті. Визначення та описання методологічного підходу до процесу інтенсифікації й ефективності використання сільськогосподарських земель в Україні.

Проведення дослідження різних точок зору стосовно досліджуваного питання, що дає підстави зробити висновки про головну умову ефективного використання землі, що може бути втілене через призму індивідуальної системи застосування інтенсивних заходів раціонального використання землі.

Виклад основного матеріалу. В нашій державі зосереджена значна частина (7 %) світових запасів чорноземних та інших найродючіших різновидів ґрунтів. Забезпеченість основних галузей господарства земельними ресурсами в 3-4 рази вища, ніж у західноєвропейських країнах. Найбільшу питому вагу в структурі земельних угідь мають сільськогосподарські угіддя (в середньому по Україні 69,4 %), які можна об'єднати у дві великі основні групи:

- 1) інтенсивні (орні землі, багаторічні насадження, поліпшені сіножаті, культурні пасовища);

2) екстенсивні (малоцінні луки і пасовища).

Екстенсивний шлях розвитку сільського господарства обмежується відсутністю нових земель, які можуть бути залучені в сільськогосподарське виробництво. Тому єдиним залишається інтенсивний шлях, що передбачає збільшення виробництва продукції на основі застосування досконаліших засобів виробництва, кваліфікованої праці, нових технологій та методів господарювання. В свою чергу це вимагає додаткових вкладень у розвиток сільського господарства як у цілому, так і з розрахунку на одиницю земельної площі. Однак таке збільшення вкладень потребує поліпшення їх розподілу з метою раціонального поєднання застосовуваних земельних, матеріальних та трудових ресурсів, відповідних їм технологій, форм та методів господарювання.

Інтенсифікація – це форма розширеного відтворення, яка ґрунтується на оптимальному формуванні та раціональному використанні на основі науково-технічного прогресу сукупних затрат уречевленої та живої праці на одиницю земельної площі з метою збільшення обсягу продукції та підвищення ефективності її виробництва [5].

Суть інтенсифікації полягає не тільки в ефективнішому використанні землі чи тварин, а й в удосконаленні всіх інших факторів виробництва – матеріальних і трудових ресурсів, впровадженні нових організаційних форм господарювання, нових технологій.

Матеріальною основою інтенсифікації сільського господарства виступає інноваційні технології, а метою – збільшення обсягу продукції, підвищення ефективності виробництва. Послідовність дослідження інтенсифікації вивчають за такою схемою:

- 1) об'єкт інтенсифікації – земля і тварини. Відповідно до цього одиницею об'єкта в сільському господарстві є 1 гектар сільськогосподарських угідь, в рослинництві – 1 гектар посіву, а в тваринництві – 1 голова худоби;
- 2) рівень інтенсивності – розраховують у цілому по сільському господарству, так і в розрізі окремих галузей рослинництва і тваринництва;
- 3) результат інтенсивності – це урожайність окремих культур з 1

гектару посіву, продуктивність тварин, виробництво окремих видів у натурі з розрахунку на 100 гектарів відповідних угідь, обсяги валової, товарної продукції, прибутку з розрахунку на одиницю відповідної земельної площі або на 1 голову відповідної групи тварин;

4) ефективність інтенсифікації – показує обсяг валової продукції та прибутку з розрахунку на одиницю виробничих витрат, одиницю вартості основних та оборотних виробничих фондів, 1 людино-годину, одного середньорічного працівника.

Узагальнюючою характеристикою рівня інтенсивності є сума виробничих витрат на одиницю об'єкта інтенсифікації. Вона включає основні виробничі засоби в тій частині, в якій вони пішли на виробництво даної продукції, вартість оборотних засобів та оплату праці. До показників рівня інтенсивності належить сума вартості основних засобів та поточних виробничих витрат (без амортизації) з розрахунку на 1 гектар сільськогосподарських угідь. Ця характеристика відображує повні затрати живої та уречевленої праці на одиницю земельної площі й розраховується тільки в цілому по сільському господарству.

Система показників рівня інтенсивності включає й вартість основних засобів виробництва з розрахунку на одиницю об'єкта інтенсифікації. Цей показник характеризує суму уречевленої праці й розраховується як у цілому по господарству, так і по комплексу галузей – рослинництву і тваринництву. Затрати живої праці з розрахунку на одиницю об'єкта інтенсифікації також характеризують рівень інтенсивності сільського господарства або його галузі.

З впровадженням досягнень інноваційних процесів аграрними підприємствами насамперед змінюється співвідношення затрат живої та уречевленої праці. Застосування інноваційних технологій й автоматизації виробництва сприяє тому, що частка живої праці зменшується, уречевленої – відповідно зростає, а сукупні затрати праці знижуються, і на цій основі, забезпечується підвищення ефективності галузі. Матеріальною основою інтенсифікації є капітальні вкладення й інші ресурси, застосування яких передбачає зміну способів виробництва, вдосконалення техніки і технології,

впровадження нових систем у галузях рослинництва та тваринництва.

Інтенсифікацію сільського господарства необхідно пов'язувати з величиною додаткових вкладень засобів виробництва на одиницю земельної площі, використанням різних технічних удосконалень. Підвищення інтенсивності використання землі зумовлює поліпшення використання інших елементів продуктивних сил сільського господарства [2].

Зазначимо, що у межах обсягу однієї статті неможливо висвітлити зміст всіх показників у форматі їх повноти та комплексності, тому зупинимося лише на схематичному зображенні показників інтенсифікації сільськогосподарських підприємств (рис. 1).

Рис.1. Показники інтенсифікації аграрних підприємств

Про економічну ефективність використання землі у сільському господарстві оцінюють на основі системи натуральних і вартісних показників. До натуральних показників відносять: урожайність сільськогосподарських культур; виробництво окремих видів тваринницької продукції на 100 гектарів відповідних земельних угідь (продукцію скотарства і вівчарства розраховують на 100 гектарів сільськогосподарських угідь, свинарства – на ріллю, птахівництва –

на площу зернових). До вартісних показників відносять: виробництво валової продукції в порівнянних цінах, товарної продукції в поточних цінах реалізації, чистої продукції і прибутку в розрахунку на гектар сільськогосподарських угідь.

Натуральні показники характеризують продуктивність лише певної частини сільськогосподарських угідь, а вартісні – всієї їх площі. Ці дві групи показників доцільно розраховувати як на гектар фізичної площі, так і з урахуванням грошової оцінки гектара сільськогосподарських угідь, в якій відображена їх економічна родючість.

Основними передумовами переходу до інтенсивного сільського господарства є:

- 1) необхідність подальшого збільшення виробництва сільськогосподарської продукції;
- 2) обмеженість орнопридатних земель;
- 3) нагромадження матеріальних засобів і коштів у підприємствах для інтенсивного розвитку виробництва.

При економічній оцінці землі визначають ступінь впливу якості ґрунту на валову продукцію, валовий і чистий дохід, прибуток. Економічну оцінку землі здійснюють у двох напрямках:

- 1) економічна оцінка землі – це оцінка землі як природного ресурсу і засобу виробництва в сільському і лісовому господарстві та як просторового базису в суспільному виробництві за показниками, що характеризують продуктивність земель, ефективність їх використання та дохідність з одиниці площі;
- 2) окрема оцінка за ефективністю вирощування окремих сільськогосподарських культур проводиться за урожайністю відповідних культур, окупністю затрат на їх вирощування і диференціальним доходом. Загальна економічна оцінка землі проводиться за вартістю валової продукції, окупністю затрат і диференціальним доходом [1].

Висновки. Сільське господарство нашої країни протягом багатьох років розвивалось на основі поєднання екстенсивного та інтенсивного напрямів, що

забезпечувало вдосконалення структури виробництва, підвищення продуктивності праці і збільшення виходу продукції. В сучасних умовах інтенсифікація сільського господарства є головним напрямом його розвитку і основним джерелом підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, що забезпечує зміцнення економіки аграрних підприємств.

Результати проведеного дослідження дають підстави визначити основні проблемні питання щодо ефективного використання земель в сільському господарстві та запровадження інтенсивного сільського виробництва: старіння матеріально-технічної бази; деградація та виснаження сільськогосподарських угідь; розбалансування структури землекористування; недосконалість організаційно-економічного механізму державного контролю та контролю місцевих органів влади за ефективністю землекористування; відсутність соціальних та матеріальних стимулів за раціональне використання земель землекористувачами.

Бібліографічний список

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : [підручник] / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Горбонос Ф. В. Економіка підприємств : [навч. посіб.] / Ф. В. Горбонос, Г. В. Черевко – К. : Знання, 2010. – 463 с.
3. Єріна А. М. Економічна статистика : підручник : у 2 ч. – Ч. 1. Макроекономічна статистика / [І. Г. Манцуров, А. М. Єріна, О. К. Мазуренко та ін.] ; за наук. ред. чл.-кор. НАНУ І. Г. Манцурова. – К. : КНЕУ, 2013. – 325с.
4. Опря А. Т. Статистика (Математична статистика. Загальна теорія статистики) : навчальний посібник / А. Т.Опря. – К. : ЦНЛ, 2005. – 496 с.
5. Степаненко П. Племінна птиця України / П. Степаненко, П. Коваленко // Інформаційний щомісячник «Пропозиція». – 2009. – № 1. – С.36-39.